

ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Issn: 1309-9302 <http://sobiad.odu.edu.tr>
Cilt: 1 Sayı: 2 Aralık 2010

KAVRAM HARİTALARI İLE NOT TUTMANIN İLKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN DİNLEDİĞİNİ ANLAMA BECERİSİ ÜZERİNE ETKİSİ

EFFECTS OF “TAKING NOTES WITH CONCEPT MAPS” ON THE LISTENING SKILLS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Erhan DURUKAN*

Sedat MADEN**

Özet

Anlama becerileri içerisinde dinlemenin sık kullanılan bir beceri olması nedeniyle ayrı bir önemi vardır. Bu nedenle öğrencilerin dinleme becerilerinin geliştirilmesi için çeşitli yöntemler oluşturulmuştur. Bunlardan biri de “kavram haritalarıyla not tutma tekniği”dir. Bu çalışmada kavram haritalarıyla not tutma tekniğinin öğrencilerin dinlediklerini anlama becerisi üzerindeki etkisini araştırmak amaçlanmıştır. Bu amaçla “ön test son test kontrol gruplu” deneysel bir çalışma yapılmıştır. Çalışma grubu 7. sınıfta okuyan 49 öğrenciden (kontrol: 26, deney: 23) oluşmaktadır. Deney grubunda dinleme etkinlikleri kavram haritalarıyla, kontrol grubunda ise geleneksel yöntemle yürütülmüştür. Çalışma sonunda; kavram haritalarıyla not tutma tekniğinin öğrencilerin dinlediklerini anlama becerileri üzerinde daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: dinleme, dinleme becerisi, kavram haritaları, not tutma.

Abstract

Listening has an important situation in understanding skills because of its frequency of usage. For this reason some methods created for the developnig of listening skill. One of these methods is “taking notes with concept maps”. Purpose of this study is to analyse the effects of taking note with concept maps on students’

* Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü

** Arş. Gör. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü

listening skills. For this purpose “pre-test and post-test with control group” experimental reserach method used in this study. Research’s sample has comprised 49 students in 7th class. Concept maps used in experimental group and traditional method used in control group. It has been found that “taking notes with concept maps” is more effective than traditional method on listening skill.

Key Words: listening, listening skill, concept maps, taking notes.

GİRİŞ

Sağlıklı bireylerin doğuştan sahip olduğu önemli becerilerden biri dinlemedir. Dinlemeyi; Demirel (1999: 33) “konuşan kişinin vermek istediği mesajı doğru olarak anlayabilme ve söz konusu uyarana karşı tepkide bulunabilme becerisi”, Temur (2001: 61) “dinleyicinin önce söylenilenlerle, sonra söylenenler arasında bağlantı kurma ve iletişim içindeki işlevini anlama yeteneği”, Johnson (1951: 58) “sözlü iletişim sürecinde etkili anlama ve cevap verme yeteneği”, Wolff, Marsnik, Tacey ve Nichols (1983) “işıtmeyi, anlamayı, anlaşılan bilgileri önceki bilgilerle bütünleştirmeyi ve gerekirse cevap vermeyi içeren aktif bir süreç”, Jalongo (1995: 13) “mesaja yoğunlaşmak için işitilenlerden pek çoğunu zihinsel bir süzgeçten geçirme, işitmeden çok daha öte bir iş”, Ergin ve Birol (2000: 115) “seslerin ve varsa konuşma görüntülerinin farkında olmayla ve onlara dikkati vermeye başlayan, belli işitsel işaretlerin tanınması ve hatırlanmasıyla süren ve anlamlandırılmasıyla son bulan psikolojik bir süreç” şeklinde tanımlamaktadır.

Dinleme her ne kadar doğuştan getirilen bir yeti olsa da dinleme becerisinin kazanımı bir eğitim sürecini gerekli kılmaktadır. “Eğitim sürecinde, bireylere kazandırılması gereken becerilerden biri dinleme alışkanlığıdır. Bireyin, çevresini ve dünyayı doğru biçimde algılaması ve içinde bulunduğu sosyal çevreye uyum sağlaması açısından dinleme alışkanlığının önemli bir payı vardır. Dinleme, bireyin hem okul yaşamında hem de okul yaşamından sonra öğrendiği iletişim becerisini doğru bir biçimde kullanmasını ve dinlediklerini doğru yorumlamasını sağlayan önemli bir beceridir.” (Çiftçi, 2007: 231).

Özbay (2005: 55) dinlemenin; ilgi, algı ve tepki aşamalarından oluştuğunu belirtmekte ve “tepki” basamağına dikkat çekerek dinleme becerisini geliştirmede “etkin dinleme” kavramını vurgulamaktadır. Bu nedenle de ilköğretim seviyesinden başlayan dinleme becerisini geliştirme çalışmalarında öğrencilere etkin dinleme alışkanlığının kazandırılması önemli görülmektedir.

Öğrencilerin sık kullandığı anlama becerilerinden biri olan dinleme, uzun yıllar boyunca gerek ilköğretim programları gerekse lisans programları seviyesinde yeterli yer bulmamıştır. 2005 İlköğretim 2. Kademe Türkçe Dersi Öğretim Programı’yla ve 2006 yılında yeniden yapılanan Türkçe Öğretmenliği Lisans Programı’yla dinleme becerisi de müfredatlarda yerini almıştır. Bu değişikliklerle birlikte Türkçe Öğretmenliği lisans dersleri arasına 4 ders saatlik (2+2) Anlama Teknikleri: Dinleme Eğitimi dersi; ilköğretim Türkçe müfredatına da dinleme becerisiyle alakalı 5 amaç / 42 kazanım ile dinleme tür, yöntem ve teknikleri eklenmiştir.

Anlama becerilerinden biri olan dinleme, insan hayatındaki öğrenmelerin pek çoğunda karşımıza çıkar. Dinlemek, başarının anahtarıdır. İyi bir dinleyici olmadan başarılı olmayı düşünmek zordur. Dinlemek insana yeni ufuklar açar; ayrıca dinleme, öğrenmenin

de anahtarıdır (Mackay, 1997: 9). Bu nedenle dinleme becerisinin geliştirilmesi amacıyla bazı yöntemler oluşturulmuş ve ilköğretim seviyesinden itibaren uygulanmaya çalışılmıştır. Bunlardan en sık kullanılanları İFİKAN (İleriye bak-Fikirler-İşaretler-Katıl-Araştır-Not tut) ve ELVES (Excite-Listen-Visualize-Extend-Savor) yöntemleridir.

Bu yöntemlerin basamakları dikkate alındığında dinlediğini anlama becerisinin geliştirilmeye çalışıldığı dikkat çekmektedir. Dinlenenlerin anlamlandırılmasında ve daha uzun süre hatırd tutulmasında önemli tekniklerden biri de not tutmaktır. İFİKAN yönteminin son basamağı da bu fikre dayanmaktadır. “Bilgiyi saklamanın ve ileride anımsamanın en etkili yolu not alma ve daha sonra bu bilgileri tekrarlamadır. Not almanın en önemli yararlarından biri, kendi anladığınız biçimde derste öğrenilenleri kaydetme ve saklama imkânını sağlamasıdır. Derste alınan notlar hem bilgilerin kalıcı hâle getirilmesi hem de zaman zaman başvurulabilecek bilgi kaynağı olmasından dolayı öğrenmede büyük rol oynamaktadır. Diğer yandan not alma becerisi, sizin aktif bir biçimde anlatılan konunun üzerine yoğunlaşmanızı ve anladığınız bilgileri kâğıda aktarmanıza yardımcı olur. Böylelikle derse daha iyi yoğunlaşmanızı sağlar.” (www.nccogpdm.metu.edu.tr/Brosur-07.pdf).

Dinleme esnasında not almanın etkili yollarından biri de öğrencilerin aldıkları notlar arasında ilişki kurmasını sağlayan kavram haritalarıdır. Bu çalışmada da not tutma tekniği olarak kavram haritalarının dinlediğini anlama becerisi ve hatırd tutma (kalıcılık) düzeyleri üzerine etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışmada *ön test son test kontrol gruplu* deneysel model kullanılmıştır. Bu modelde gruplardan biri deney, öteki kontrol grubu olarak kullanılır. Bu doğrultuda, çalışmada deney grubunda kavram haritaları ile not tutma tekniği; kontrol grubunda ise geleneksel öğretim yöntemi uygulanmıştır.

Çalışmanın örneklemini, 2009–2010 akademik yılında Erzurum il merkezinde bulunan bir ilköğretim okulunun farklı iki 7. sınıfında öğrenim gören 49 öğrenciden oluşmaktadır. Sınıflardan biri kontrol (n=26), diğeri ise deney (n=23) grubu olarak rastgele ayrılmıştır. Deney grubunda dinleme çalışması kavram haritaları ile not tutularak, kontrol grubunda ise ders geleneksel öğretim metodu ile yürütülmüştür.

Tablo 1. Çalışmada Kullanılan Araştırma Deseni

Çalışma Grubu	Cinsiyet Kız Erkek	Ön Test	Uygulama Süreci	Son Test	Kalıcılık
Kontrol	15 11	DABT	Geleneksel Öğretim		
Deney	10 13		Kavram Haritaları ile Not Tutma Tekniği	DABT	DABT

Verilerin Toplanması ve Analizi

İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama becerisi üzerinde uygulanan yöntemlerin etkisini araştırmak amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen “Dinlediğini Anlama Beceri Testi (DABT)” kullanılmıştır. Dinlediğini anlama becerisini ölçecek olan bu test, uygulamada kullanılacak olan ders kitabından seçilmiş metinlere yönelik olarak hazırlanmıştır. DABT, 12 sorudan oluşturulmuş; başarı testinin ilk hâli Türkçe öğretmenleri tarafından incelenmiş ve metinle ilgili kazanımlara yönelik kapsamı da dikkate alınarak bazı sorular (2 soru) elenmiştir. Testin güvenilirliğini belirlemek için DABT, 65 ilköğretim öğrencisi üzerinde uygulanmıştır. Sonuçlar üzerinde yapılan madde güçlük analizinde testin ortalama güçlüğü 0,55 olduğu belirlenmiştir. DABT’ de her soru değeri 10 puan olarak kabul edilmiştir.

UYGULAMA SÜRECİ

Uygulama 3 hafta boyunca Türkçe derslerinde deney ve kontrol gruplarında sürdürülmüştür. İlköğretim 7.sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Millî Kültür temasına ait *Anadolu’nun Cirit Oyunları ve Miras Keçe* adlı metin parçaları deney ve kontrol grubunda örnek metinler olarak kullanılmıştır. Deney ile kontrol grubu öğrencilerine, dinlediğini anlama sorularını içeren 10 soruluk (DABT), çalışmanın başlangıcında ön test, sonunda son test ve 4 hafta sonra kalıcılık testi olarak uygulanmıştır.

Deney grubuna yönelik işlemler

İlk hafta dinleme çalışmalarına geçilmeden önce deney grubundaki öğrencilere deney sürecinde kavram haritalarının ne olduğu, nasıl oluşturulduğu ve dinlediğini anlama çalışmalarında nasıl kullanılacağı ile ilgili bilgiler anlatılmıştır. Örnek kavram haritaları sınıfa gösterilmiştir. Dinleme metninin içeriği ile ilgili hazırlık çalışmaları (soru-cevap, beyin fırtınası) yapılmıştır. Okunan metinleri dinlerken öğrencilerin kavram haritaları ile notlar almaları istenmiştir. Dinleme çalışmaları esnasında kavram haritaları öğretmen tarafından kontrol edilmiş, bazı öğrencilerin haritalama çalışmaları aracılığıyla sorulara cevap vermeleri istenmiştir. Bu işlemlerin ardından son ders saatinde (DABT) son test uygulamasına geçilmiştir.

Kontrol grubuna yönelik işlemler

Kontrol grubunda dinleme becerisine yönelik çalışmalar (metnin okunması, değerlendirilmesi vb.) geleneksel yöntem ile yürütülmüştür. Örnek metnin içeriğine yönelik sorular sorularak öğrencilerin ilgisi çekilmiştir. Geleneksel öğretim yöntemiyle örnek metinler öğretmen tarafından ve bir öğrenci tarafından okunmuştur. İşlenecek konulara ait günlük planlar öğretmen tarafından öğrencilerin kazanması gereken davranışları kapsayacak şekilde geliştirilmiştir. Gerekli araç-gereçler önceden belirlenmiştir. Dersin sonunda o günkü konu özetlenmiştir. Dönüt ve pekiştireçler öğretmen tarafından verilerek ders anlatımı tamamlanmış ve (DABT) son test uygulamasına geçilmiştir.

Uygulamadan 4 hafta sonra öğrencilerin dinlediklerini hatırlama tutma düzeylerini belirlemek için DABT kalıcılık testi olarak deney ve kontrol grubu öğrencilerine tekrar uygulanmıştır. Deney ve kontrol gruplarının ön test, son test ve kalıcılık testi verileri

toplanmış; veriler SPSS 16.0 programı aracılığıyla *Mann Whitney U testi* yapılarak analiz edilmiştir.

BULGULAR

Deney ve Kontrol Gruplarının Dinlediğini Anlama Başarısına Yönelik Bulgular

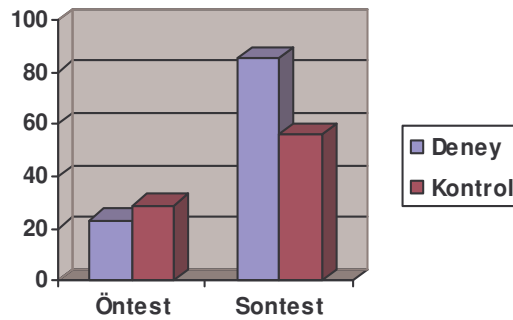
Tablo 2. Deney ve kontrol grubundaki öğrencilere ait **DABT** ön-son test bulguları

	Gruplar	n	Aritmetik Ort.	Standart Sapma	Fark Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p
Ön test	Deney	23	23,39	9,438	20,98	482,50	206,50	0,61
	Kontrol	26	28,65	9,956	28,56	742,50		
Son test	Deney	23	85,00	8,660	37,52	863,00	11,00	0,00
	Kontrol	26	56,54	9,568	13,92	362,00		

Tablo 2'ye göre deney grubundaki öğrencilerle kontrol grubundaki öğrencilerin DABT ön test ortalamaları arasındaki ilişkiye bakıldığında **U=206,50, p<0,05** anlamlılık düzeyinde anlamlı bir farkın bulunmadığı, ancak son test ortalamaları arasındaki ilişkiye bakıldığında **U= 135. 50, p<0.05** anlamlılık düzeyinde anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir.

Bulgulardan hareketle kavram haritaları ile not tutarak okuma çalışmaları yapılan deney grubundaki öğrencilerin dinlediğini anlama becerilerinin geleneksel metotla ders işlenen kontrol grubundaki öğrencilere göre daha fazla arttığı ve kontrol grubundaki öğrencilerin deney grubundaki öğrencilere göre dinlediğini anlama becerilerinde daha düşük bir artış olduğu söylenebilir.

Grafik. Deney ve kontrol gruplarının DABT ön-son test bulguları

Grafik incelendiğinde deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin dinlediğini anlama becerileri arasındaki değişim daha net bir şekilde görülebilir. Kavram haritaları ile not tutularak işlenen dersteki dinlediğini anlama düzeyi ile geleneksel yöntemle işlenen dersteki başarı arasında deney grubu lehine bir farkın olduğu sonucu grafik üzerinde de görülmektedir.

Tablo 3. Deney ve kontrol gruplarının DABT kalıcılık testi bulguları

Gruplar	n	Aritmetik Ort.	Standart sapma	Fark Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p
Deney	23	73,26	7,479	37,96	873,00	1,010	0,00
Kontrol	26	40,77	8,330	13,54	352,00		

Tablo 3’e göre deney ve kontrol grubu öğrencilerinin, dinlediklerini hatırlama tutma düzeylerini belirlemek için yapılan kalıcılık testi ortalamasının deney grubunda X: 18,78, kontrol grubunda ise X: 16,34 olduğu görülmektedir.

Bulgulardan hareketle deney grubundaki öğrencilerle kontrol grubundaki öğrencilerin DABT kalıcılık testi ortalamaları arasındaki ilişkiye bakıldığında **U= 1. 010, p<0,05** anlamlılık düzeyinde anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, kavram haritaları ile not tutma tekniğinin ve geleneksel öğretim yönteminin her ikisinin de dinlediğini hatırlama tutma düzeyi üzerinde etkili olduğunu; ancak kavram haritaları ile not tutma tekniğinin daha yüksek bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama becerisi ve hatırlama tutma düzeyleri üzerinde kavram haritalarıyla not tutma tekniği ile geleneksel öğretim yönteminin etkisini araştırmayı amaçlayan bu araştırmada, kavram haritaları ile not tutma tekniğinin kullanıldığı deney grubu lehine anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır.

Elde edilen bulgularda, deney ve kontrol gruplarının ön test ortalamaları (Deney X: 23,39, Kontrol X: 28,65) arasında anlamlı bir farkın olmadığı, bununla birlikte son test ortalamaları (Deney X: 85,00, Kontrol X: 56,54) arasında **U= 135. 50, p<0.05** anlamlılık düzeyinde deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Ayrıca dinlediğini hatırlama tutma düzeyleri üzerinde de kavram haritaları ile not tutma tekniğinin geleneksel öğretim yöntemine göre daha etkili olduğu tespit edilmiştir.

Bulgulardan hareketle, kavram haritaları ile not tutma tekniği ve geleneksel öğretim metodunun dinlediğini anlama becerilerinin öğretiminde etkili olduğu, ancak deney grubunda kullanılan kavram haritaları ile not tutma tekniğinin başarı üzerinde daha etkili olduğu söylenebilir. Araştırmada ulaşılan bulgular, ilgili literatürde yapılmış bazı çalışmaların sonuçları ile benzerlik göstermektedir (Acat, 2003; Beydoğan ve Şahin, 2002; Chularat ve DeBacker, 2003; Özata, 2003; Sarıçayır, 2000; Erdoğan, 2000; Akyürek, 2003; Hoffman, Trott ve Patterson, 2002; Kabaca, 2002; Yaman, 2006).

Araştırma sonuçları ışığında, kavram haritaları ile not tutma tekniğinin dil öğretimi alanında kullanımının faydalı olacağı söylenebilir. Bu doğrultuda şu öneriler dikkatlere sunulabilir:

1. Kavram haritaları ile not tutma tekniği okuma, konuşma, yazma, dinleme/izleme ve dil bilgisi gibi Türkçe derslerinin öğrenme alanlarında kullanılabilir.
2. Farklı yaş ve eğitim seviyelerindeki öğrencilerin kavram haritalarıyla ilgili tutum ve görüşlerini belirlemek amacıyla çalışmalar yapılabilir.
3. İlköğretim öğrencilerinin ve Türkçe öğretmeni adaylarının kavram haritaları tekniğinin kullanımına dair görüşleri ve önerileri alınabilir.

KAYNAKÇA

- Acat, B. (2003). "Kavram Haritalarının Türkçe Öğretiminde Kullanımı", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, S. 34, s. 168-193.
- Akyürek, S. (2003). "Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Kavram Haritalarının Kullanımı", *Değerler Eğitimi Dergisi*, C. 1, S. 3, s. 65-85.
- Beydoğan, H. Ö. & Şahin, A. (2002). "Türkçe Dilbilgisi Öğretim Hedeflerine Ulaşma Düzeyi Açısından Kavram Haritaları İle Düz Metne Dayalı Öğretim Materyallerinin Karşılaştırılması", *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü E-Dergisi*, S. 1.
- Chularat, P. & DeBacker K. T. (2003). The Influence of Concept Mapping on Achievement, Self-Regulation, and Self-Efficacy in Students of English as a Second Language. *Contemporary Educational Psychology*, C. 29, S. 3, s.248-263.
- Çiftçi, Ö. (2007). "Aktif Dinleme", *Milli Eğitim*, S. 176, s. 231-242.
- Demirel, Ö. (1999). *İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Ergin, A. & Birol, C. (2000). *Eğitimde İletişim*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Hoffman, E., Trott, J. & Neely K. P. (2002). "Concept Mapping: A Tool to Bridge The Disciplinary Divide", *American Journal of Obstetrics & Gynecology*, C. 187, S. 3, s. 41-43.
- <http://www.nccogpdm.metu.edu.tr/Brosur-07.pdf>
- Jalongo, M.R. (1995). "Promoting Active Listening in the Classroom", *Childhood Education*, C. 72, S. 1, s. 13-18.
- Johnson, O. K. (1951). "The Effect of Classroom Training upon Listening Comprehension", *The Journal of Communication*, S. I, s. 57-62.
- Kabaca, T. (2002). *Orta Öğretim Matematik Eğitiminde Kavram Haritalaması Tekniğinin Kullanımı*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Mackay, I. (1997). *Dinleme Becerisi* (çev.: Aksu Bora ve Onur Cankocak), Ankara: İlkaynak Kültür ve Sanat Ürünleri Ltd. Sti.

- Özata, Ö. Faruk (2003). *İlköğretim Birinci Kademe Fen Bilgisi Dersinde Kavram Haritalarının Kavram Yanılgıların Gidermeye Ve Hatırlamaya Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özbay, Murat (2005). *Dinleme Eğitimi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sarıçayır, H. (2000). *Lise II Kimya Derslerinde Kavram Haritalarının Başarıya Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Temur, Turan (2001). *Dinleme Becerisi-Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Türkçe 1-8*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Wolff, F.I., Marsnik, N. C., Tacey, W. S. & Nichols, R. G. (1983). *Perceptive Listening*, New York: CBS College Publishing.
- Yaman, Havva (2006). *İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Dil Bilgisi Derslerinde Kavram Haritası Tekniğinin Öğrenci Başarısına Ve Hatırlamaya Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.